

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

©2018 ГОРБАЛЬ Н. І., НАУМЧУК С. І., РОМАНИШИН С. Б., СІКОРСЬКА К. О.

УДК 378.1:327

Горбаль Н. І., Наумчук С. І., Романишин С. Б., Сікорська К. О. Європейські орієнтири української освіти

Метою статті є дослідження можливостей розвитку вітчизняної освітньої сфери в умовах інтеграції до європейського простору. Досліджено перешкоди та можливості розвитку освіти України, зокрема з використанням міжнародних рейтингів. Проаналізовано діючі в Україні міжнародні освітні та наукові програми та проекти, зокрема програми «подвійних дипломів», програми ЄС – «Горизонт 2020», «Темпус», «Ерасмус+» та інші. Наведено результати опитування студентів щодо причин вибору міжнародних програм, зокрема «подвійних дипломів». Наголошено на необхідності створення адекватних економічних і соціальних умов для уникнення певних негативних наслідків посилення міжнародної мобільності та міграції («відтік мізків», виснаження робочої сили, неналежне використання знань) з тим, щоб випускники реалізовували свій потенціал на теренах України.

Ключові слова: освіта, освітня система, міжнародні програми, євроінтеграція, мобільність, програма «подвійних дипломів».

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 19.

Горбаль Наталія Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: nataliahorbal2@gmail.com

Наумчук Софія Ігорівна – магістрант, кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: sofya.naumchuk@gmail.com

Романишин Соломія Борисівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: solomiia.rom@ukr.net

Сікорська Катерина Олегівна – магістрант, кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: sunshine99759975@gmail.com

УДК 378.1:327

UDC 378.1:327

Горбаль Н. И., Наумчук С. И., Романишин С. Б., Сикорская Е. О.

Европейские ориентиры украинского образования

Целью статьи является исследование возможностей развития отечественной образовательной сферы в условиях интеграции в европейское пространство. Исследованы препятствия и возможности развития образования Украины, в частности с использованием международных рейтингов. Проанализированы действующие в Украине международные образовательные и научные программы и проекты, в частности программы «двойных дипломов», программы ЕС – «Горизонт 2020», «Темпус», «Эрасмус+» и другие. Приведены результаты опроса студентов о причинах выбора международных программ, в частности «двойных дипломов». Отмечена необходимость создания адекватных экономических и социальных условий для избежания определенных негативных последствий усиления международной мобильности и миграции («утечка мозгов», истощение рабочей силы, ненадлежащее использование знаний) с тем, чтобы выпускники реализовывали свой потенциал на территории Украины.

Ключевые слова: образование, образовательная система, международные программы, евроинтеграция, мобильность, программа «двойных дипломов».

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 19.

Горбаль Наталья Игоревна – кандидат экономических наук, доцент кафедры внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: nataliahorbal2@gmail.com

Наумчук Софья Игоревна – магістрант, кафедра внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: sofya.naumchuk@gmail.com

Романишин Соломия Борисовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и международного предпринимательства, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: solomiia.rom@ukr.net

Сикорская Екатерина Олеговна – магістрант, кафедра внешнеэкономической и таможенной деятельности, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: sunshine99759975@gmail.com

Horbal N. I., Naumchuk S. I., Romanyshyn S. B., Sikorska K. O.

The European Guides of Ukrainian Education

The article is aimed at researching possibilities of development of the national educational sphere in conditions of the integration into European space. The obstacles and opportunities of development of education of Ukraine are studied, in particular, by using international ratings. The international educational and scientific programs and projects effective in Ukraine, in particular the programs of «double diplomas», the EU programs – «Horizon 2020», «Tempus», «Erasmus+» and others were analyzed. The results of the students' survey about the reasons of choice of the international programs, in particular «double diplomas», are provided. The need to create adequate economic and social conditions to avoid certain negative consequences of increased international mobility and migration (brain drain, labor depletion, misuse of knowledge) was indicated, concluding that graduates should implement their potential in the territory of Ukraine.

Keywords: education, educational system, international programs, European integration, mobility, program of «double diplomas».

Fig.: 1. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 19.

Horbal Nataliya I. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: nataliahorbal2@gmail.com

Naumchuk Sofiya I. – Graduate Student, Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: sofya.naumchuk@gmail.com

Romanyshyn Solomiia B. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: solomiia.rom@ukr.net

Sikorska Kateryna O. – Graduate Student, Department of Foreign Economic and Customs Activities, Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: sunshine99759975@gmail.com

Освіта відіграє важливу роль у розвитку кожної країни. Не виключенням є й українська, що при незначному держфінансуванні (10–15% бюджетних коштів – на вищу освіту [1]) тримається на достойному рівні.

Сьогодні молодь слідує новому тренду – «інвестиція у свій розвиток – найкраща інвестиція», адже в умовах інтеграції України в європейський простір для того, щоб бути конкурентоспроможним учасником ринку праці, як в Україні, так і за кордоном, потрібно покращувати власні навички та вміння.

В Україні налагоджена співпраця з міжнародними освітніми закладами й організаціями, фондами, ГО, а українці беруть участь у міжнародних освітніх та наукових програмах і проектах. Разом із тим, реформування освітньої системи України за сучасними вимогами, перш за все ЄС, є на сьогодні актуальним. Серед його ключових напрямів, передусім, – приведення освіти у відповідність до запитів економіки, інтеграція в європейський освітній простір, посилення дослідницької та інноваційної діяльності.

Аналізуючи тематику, Власюк Т. М. [2] досліджує стан і рівень фінансування вітчизняної вищої освіти, Ніколаєв Є. Б. [3] – необхідність її реформування, Білозерова М. В. [4] – європейську систему вищої освіти. Багато дослідників акцентують, що базовими формами реалізації освітнього простору є участь країни в міжнародних освітніх програмах і проектах, спільні наукові дослідження та публікації із зарубіжними партнерами, доступ до освітніх і наукових продуктів інших країн [5]. У багатьох публікаціях досліджуються інтеграція та мобільність студентів в освітній сфері. Так, глобальне та національне розуміння процесів мобільності у вищій освіті запропоновані у міждисциплінарному дослідженні [6]. Як показано в [7; 8], на сучасному етапі зростання ролі інтелекту і знань в економіці, конкуренції за людські ресурси, істотно значення має використання нових можливостей.

Основною метою статті є дослідження можливостей розвитку вітчизняної освітньої сфери в умовах інтеграції до європейського простору. Відповідно ключові завдання: проаналізувати можливий потенціал, конкурентні переваги, недоліки та можливості розвитку освітньої галузі України за умови інтегрування в європейські науково-дослідні програми; проаналізувати особливості програми «подвійних дипломів».

Через перенасичення ринку праці України сьогодні роботодавці ставлять вищі вимоги та вимагають постійного вдосконалення від працівників. Нове бачення працівника та вимог до сучасної освіти формує й інтеграція України до ЄС. Та часто випускник при працевлаштуванні відчуває брак компетенцій, необхідних роботодавцям. На жаль, радянське минуле України залишило негативні наслідки в освітній сфері. Колишні застарілі моделі освіти гальмують процес її розвитку. Та, незважаючи на застій в освіті, країна володіє колосальним потенціалом трудових ресурсів.

За Індексом розвитку людського капіталу, розрахованого Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) [9, с. 8], Україна у 2017 р. посіла 24 місце зі 130 країн на рівні із сусідами (Польща, Чехія та Литва) і вище південних держав – членів ЄС (Португалія, Іспанія, Італія та Франція). За Індексом освіти, розрахованим Програмою розвитку ООН (ПРООН), Україна займає 36 місце зі 188 на рівні з Австрією, проте відстає від інших країн Східної Європи. З 1980 р. показники цього індексу в Україні постійно покращувалися [10].

На сьогодні сусідні країни проводять активну роботу щодо залучення та заохочення української молоді до навчання у своїх навчальних закладах. Проте вплив кваліфікованих кадрів, так званий «відтік мізків», є негативним фактором для демографічного, економічного, соціально-психологічного та технологічного процесів країни.

Брак кваліфікованого персоналу та коштів для розвитку освіти, недостатній рівень підготовки абітурієнтів, неефективна система управління та маркетингова політика, невідповідність матеріально-технічної бази [11] зменшують конкурентоспроможність української молоді на ринку праці. Внутрішні ризики української освіти знижують мотивацію молодого покоління до розвитку власного потенціалу, і саме це найчастіше провокує кожного третього українця шукати можливості поза межами України.

Орієнтація України на ЄС почалась ще в 1993 р. із Основних напрямків зовнішньої політики України; у 1994 р. було укладено Угоду про партнерство і співробітництво з ЄС, а у 2014 р. – Угоду про асоціацію ЄС – Україна. Усе це сприяло розвитку процесів інтернаціоналізації у сфері освіти та науки. Наслідком же стало ускладнення стосунків України з Росією. Водночас, у 2015 р. було підписано угоду про участь України в найбільшій рамковій програмі ЄС з фінансування науки та інновацій на 2014–2020 рр. Станом на 2017 р. Україна виграла 69 проектів із фінансуванням понад 12 млн євро. Рівень успішності країни у програмі «Горизонт 2020» становить 9%. Беручи до уваги потенціал країни, – це небагато, проте і в ЄС рівень лише 15%.

Важливу роль у вдосконаленні вищої освіти України відіграє її участь у програмах ЄС «Темпус» і «Еразмус+». За даними Національного Еразмус+ офісу [12, с. 5], у 1994–2014 рр. в Україні було профінансовано близько 300 проектів навчальних програм «Темпус», а саме: 192 спільні проекти, 47 структурних заходів та 100 індивідуальних грантів мобільності. Сумарна фінансова допомога Україні з підвищення якості освітніх програм становила 89 млн євро за 20 років дії «Темпусу» в Україні. Щодо міжнародної співпраці з партнерами – країнами ЄС у рамках цієї програми за останні 10 років, то за кількістю проектів лідерами є Німеччина, Великобританія та Італія, далі йдуть Іспанія, Швеція, Польща, Австрія, Португалія і Франція (табл. 1) [12].

Таблиця 1

Партнерство України з країнами ЄС у проєктах «Темпус IV» у 2007–2016 рр.

№ з/п	Партнери	Кількість проєктів	Кількість координаторів	Кількість інституцій
1	Німеччина	41	21	67
2	Великобританія	33	10	41
3	Швеція	27	14	34
4	Іспанія	30	3	31
5	Італія	31	2	41
6	Польща	22	4	28
7	Австрія	20	4	24
8	Франція	18	4	25
9	Португалія	18	1	21
10	Бельгія	15	5	17
11	Нідерланди	14	2	14
12	Словаччина	12	2	13
13	Латвія	11	1	12
14	Греція	11	1	11
15	Болгарія	11	1	11
16	Фінляндія	10	3	12
17	Литва	9	5	10
18	Румунія	9	1	12
19	Естонія	9	1	9
20	Словенія	8	1	10
21	Угорщина	5	–	5
22	Чеська Республіка	4	1	4
23	Ірландія	4	–	4
24	Данія	3	–	3
25	Хорватія	2	1	2
26	Кіпр	1	–	1
27	Мальта	1	–	1

Впровадження програми «Темпус» в Україні дало такі результати [12]:

1) інтернаціоналізація університетів, налагодження довготермінової співпраці між українськими і європейськими вищими навчальними закладами, наслідком чого стало створення спільних інноваційно-дослідницьких проєктів, програм академічної мобільності;

2) можливість закупівлі сучасного обладнання, програмного забезпечення для оновлення комп'ютерних класів, навчально-дослідницьких лабораторій та інших центрів навчального спрямування;

3) розвиток нових знань і навичок у результаті співпраці з європейськими колегами, перейняття су-

часних методик викладання та оцінювання, що забезпечило кращу якість освіти, підвищило конкурентоспроможність вищих навчальних закладів та ін.

Важливу роль у інтернаціоналізації вищої освіти відіграє програма ЄС «Еразмус» (Erasmus), що надає можливості навчання, стажування чи викладання в інших країнах – учасниках програми. За висновком Єврокомісії, «Еразмус» є найуспішнішою освітньою програмою ЄС, що сприяє зниженню молодіжного безробіття в цілому [13]. Програма увібрала в себе можливості інших попередніх проєктів ЄС («Еразмус Мундус», «Темпус», «Леонардо да Вінчі», «Жан Моне», «Молодь в дії» та ін. [14]), а процедури стали значно простішими, зокрема стосовно міжнародної міжуніверситетської співпраці, заохочення до закордонного навчання, процедур обміну та управління навчальним процесами. Одним із векторів програми є також активізація діяльності, розвиток ідей та ініціатив молоді, а також підтримка проєктів, що забезпечують зв'язок і спільний інтерес для європейської спільноти [15].

Привабливим варіантом міжнародного навчання є й спільні програми українських і зарубіжних вишів, які дають можливість українським студентам отримати диплом європейського зразка закордонних вузів й, відповідно, значні конкурентні переваги. Найчастіше у програмі подвійних дипломів можуть взяти участь студенти-магістри, рідше – студенти-бакалаври. Термін навчання на бакалавраті за кордоном – 3 роки, у магістратурі – 2 роки. Вартість навчання встановлена відповідно до умов між вищими навчальними закладами, або ж такі програми можуть бути безкоштовними. Також деякі європейські університети надають стипендію, у середньому 500–700 євро на місяць, що виплачується від ЄС, благодійних фондів та організацій. Конкурс на програми – в середньому 2–3 особи на одне місце.

Програма подвійних дипломів має різні графіки навчання. Часто українським студентам потрібно рік навчатися в українському ВНЗ, а потім рік в іноземному. Або потрібно навчатися два місяці протягом одного семестру за кордоном, а в українському університеті – за вільним графіком.

Сучасний український ринок праці потребує працівників не лише з хорошими оцінками у дипломі, а з широким світоглядом, практичними навичками, знанням іноземних мов. Власне отримані подвійні дипломи створюють для випускників конкурентні переваги на ринку праці України та ЄС, що є наслідком перебування в умовах принципово іншої культури та системи вищої освіти, отримання якісної фахової освіти та міжнародного визнаного диплому, підвищення рівня володіння іноземними мовами.

Міжнародна програма подвійних дипломів діє і в НУ «Львівська політехніка». Зокрема, партнерами українського навчального закладу є: Technical University of Ilmenau (Germany); University of Applied Sciences

(Gissen-Friedberg, Germany); Neubrandenburg University of Applied Sciences (Neubrandenburg, Germany); University of Manitoba (Winnipeg, Canada); University of Mining and Metallurgy (Krakow, Poland); The Université du Maine (Le Mans, France), Lublin University of Technology (Poland) [16]. Так, Інститут економіки і менеджменту (ІНЕМ) з 2014 р. співпрацює з Краківською гірничо-металургійною академією. Студенти-бакалаври за спеціальностями «Фінанси і кредит», «Облік і аудит», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Менеджмент організацій і адміністрування», «Логістика», «Управління у сфері економічної конкуренції» вчаться за програмою подвійних дипломів на магістратурі. У грудні 2017 р. серед 50 цих студентів-магістрів (1-го і 2-го років) нами було проведено опитування для визначення ключових причин вибору програми подвійних дипломів (рис. 1).

Рис. 1. Причини вибору програми «подвійних дипломів» студентами

Отже, фінансова вигода для студентів, пізнання культури і традицій інших країн та можливість подорожувати є найважливішими. Суттєвими теж є можливості здобуття грантів ЄС і працевлаштування під час навчання. Висновки проведеного опитування підтверджують і результати аналізу компанії GFK-Україна, яка на замовлення Британської Ради провела он-лайн опитування 1200 молодих українців у віці 16–35 років із різних регіонів України. За результатами, 56% українців хочуть навчатися за кордоном через: вдосконалення англійської мови (50%); вищу якість навчання за кордоном (47%); бажання працювати за кордоном (44%); можливість знайти кращу роботу у своїй країні (39%); відсутність корупції (29%) [6, с. 20].

Також, окрім НУ «Львівська політехніка», з програмою подвійних дипломів активно працюють інші вітчизняні навчальні заклади (табл. 2).

Університет банківської справи впроваджує програму подвійних дипломів з Латвійським університетом на бакалавраті, що є продовженням уже започаткованих програм з Краківським економічним університетом.

Та посилення міжнародної мобільності та міграції має і певні негативні наслідки – подальший «відтік

мізків» і неналежне використання знань і виснаження робочої сили України. Існує також і так звана «втрата мізків», коли талановиті та кваліфіковані працівники працюють на некваліфікованій роботі, яка не відповідає їхньому рівню освіти, навичок. Міграція може стати «молодшою» за рахунок збільшення частки української молоді, яка вчиться в ЄС, де доступ до ринків праці в інших країнах – відкритий. Це вимагає від уряду України економічних і соціальних реформ, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку в країні [18].

ВИСНОВКИ

Українське суспільство усвідомлює, наскільки важливо розвивати сферу освіти і науки й інтегрувати її в європейський і світовий освітній простір. Інтернаціоналізація, глобалізація змісту освіти та її

транскордонний характер стають необхідними умовами забезпечення конкурентоспроможності країни та окремих навчальних закладів. Проблема інтеграції освітніх процесів у сучасному світі прямо впливає також і на розвиток галузей національної економіки та соціальний аспект, оскільки чим вищим є технологічний рівень, тим вищим буде добробут суспільства. Україні повинна забезпечити формування суспільства, яке постійно розвивається, акумулює й ефективно реалізує нові знання. А це вимагає проведення реформ у сфері освіти та науки на основі поєднання кращого зарубіжного досвіду з національними традиціями. Міжнародний імідж університетів країни, рівень її економічного розвитку та туристичної привабливості є ключовими чинниками розвитку мобільності, а в перспективі – інтелектуальної та соціальної складової суспільства [19].

Складовою інтеграції є забезпечення студентської мобільності, що є відмінною можливістю вдосконалити знання, здійснювати спільні наукові дослідження, вдосконалити знання іноземних мов, налагодити міжнародні контакти та розширити світогляд. Проте найбільшою проблемою для України є не тільки розробка проектів, за якими студенти будуть

Програми подвійних дипломів в окремих українських університетах

Український університет	Університет-партнер	Факультет /напря́м	Вартість навчання, за рік	Стипендія (за місяць)
Національний університет ім. Т. Шевченка	Університет ім. Поля Сабатьє, Тулуза (Франція)	Молекулярна хімія	Безкоштовно	€ 800
Київський політехнічний інститут	Федеральний університет м. Уберландія (Бразилія)	Зварювальний факультет	Безкоштовно	\$ 500–600
Києво-Могилянська академія	Варшавський університет (Польща)	Політологія	Безкоштовно	€ 600
Національний педуніверситет ім. М. П. Драгоманова	Вища лінгвістична школа у Ченстохові (Польща)	Інститут соціальної роботи та управління	€ 900	Відсутня

Джерело: складено за [17].

здобувати освіту за кордоном, а й фінансовий аспект студентської мобільності. Тому необхідне створення адекватних економічних і соціальних умов, щоб випускники поверталися, реалізовували свій потенціал в Україні та передавали набутий досвід і знання майбутнім поколінням. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Когут І., Стадник Є. Бюджет освіти та науки 2018: що пропонує уряд. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/budzhzet-osvity-ta-nauky-2018-shcho-proponuie-uriad>

2. Власюк Т. М. Стан і тенденції трансформації вищої освіти України. Ефективна економіка. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5187>

3. Ніколаєв Є. Б. Вища освіта в Україні: порядок денний для реформ / Фонд Конрада Аденауера. 2017. URL: <http://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/KAS-PP-28-Higher-Education-in-Ukraine.pdf>

4. Білозерова М. В. Аналіз європейських систем вищої освіти в контексті інтеграції в європейський освітній простір. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 2. С. 325–333. URL: <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/5/05.pdf>

5. Deardorff D., Wit H., Heyl J., Adams T. The SAGE Handbook of International Higher Education. URL: http://sk.sagepub.com/reference/hdbk_internthighereducation

6. Dowie M., Vasylyuk N., Lotten M. Hopes, fears and dreams: The views of Ukraine's next generation. Manchester: British Council, 2015. URL: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/hopes_fears_and_dreamsvii.pdf

7. Hawthorne L. Designer Immigrants? International Students and 'Two-Step' Migration / The SAGE Handbook of International Higher Education. URL: http://sk.sagepub.com/reference/hdbk_internthighereducation

8. Internationalization of Higher Education – Growing expectations, fundamental values: IAU 4th Global Survey. URL: <https://iau-aiu.net/IMG/pdf/iau-4th-global-survey-executive-summary.pdf>

9. The Global Human Capital Report 2017. URL: <https://weforum.ent.box.com/s/dari4dktg4jt2g9xo2o5pksjpatvawdb>

10. Доповідь ПРООН: Україна зайняла 84-е місце серед 188 країн світу. URL: <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/4089-dopovid-proon-ukraina-zainiala-84-e-mistse-sered-188-krain-svitu>

11. Ніколаєнко С. Аграрна освіта і наука в Україні в умовах євроінтеграції: проблеми та виклики. *Вища школа*. 2015. № 11-12. URL: <https://nubip.edu.ua/node/18498>

12. Інформаційний бюлетень. Огляд про реалізацію проектів програми «Темпус»: більше 20 років в Україні. 1993–2014 рр. National Erasmus+ Office-Ukraine (2015). URL: TempusUkraine_Overview_UA.pdf

13. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 166 с.

14. Про програму Європейського Союзу – ERASMUS+. URL: <http://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-prohramu.html>

15. Ключові тенденції політики ЄС у сфері освіти та культури, програма ЄС «Еразмус+». URL: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education>

16. Програми подвійних дипломів, які діють в університеті. URL: <http://www.lp.edu.ua/смо/programy-podviynyh-dyplomiv>

17. Програми подвійних дипломів: що доступні українцям. URL: <http://groshi-v-kredit.org.ua/prohramy-podviynyh-dyplomiv-scho-dostupni-ukrajintsyam.html>

18. Horbal N., Shpak M., Shpak Y. Double-sided analysis of the labor market in Ukraine: graduates' and employers' view. *Econtechmod*. 2016. Vol. 5. No. 1. P. 27–34.

19. Burbules N. C., Torres C. A. Globalization and Education: An Introduction / Critical Perspectives. N.Y.: Routledge, 2000. P. 1–26.

REFERENCES

Bilozerova, M. V. "Analiz yevropeiskykh system vyshchoi osvity v konteksti intehratsii v yevropeyskyi osvittii prostir" [Analysis of European higher education systems in the context of integration into the European educational space]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. 2013. <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/5/05.pdf>

Burbules, N. C., and Torres, C. A. "Globalization and Education: An Introduction". *Critical Perspectives*, 1-26. New York: Routledge, 2000.

"Dopovid PROON: Ukraina zainiala 84-e mistse sered 188 krain svitu" [UNDP report: Ukraine ranked 84th among 188 countries]. <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/4089-dopovid-proon-ukraina-zainiala-84-e-mistse-sered-188-krain-svitu>

- Deardorff, D. et al. "The SAGE Handbook of International Higher Education". http://sk.sagepub.com/reference/hdbk_internthighereducation
- Dowle, M., Vasylyuk, N., and Lotten, M. "Hopes, fears and dreams: The views of Ukraine's next generation". https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/hopes_fears_and_dreamsvii.pdf
- Hawthorne, L. "Designer Immigrants? International Students and 'Two-Step' Migration". The SAGE Handbook of International Higher Education. http://sk.sagepub.com/reference/hdbk_internthighereducation
- Horbal, N., Shpak, M., and Shpak, Y. "Double-sided analysis of the labor market in Ukraine: graduates' and employers' view". *Econtechmod*. Vol. 5, no. 1 (2016): 27-34.
- "Informatsiyni biuleten. Ohliad pro realizatsiiu proektivnoy prohramy «Tempus»: bilshе 20 rokiv v Ukraini. 1993-2014 rr. National Erasmus+ Office-Ukraine (2015)" [Newsletter. Overview of the implementation of Tempus projects: more than 20 years in Ukraine. 1993-2014 National Erasmus+ Office-Ukraine (2015)]. TempusUkraine_Overview_UA.pdf
- "Internationalization of Higher Education - Growing expectations, fundamental values: IAU 4th Global Survey". <https://iau-aiu.net/IMG/pdf/iau-4th-global-survey-executive-summary.pdf>
- "Kliuchovi tendentsii polityky YeS u sferi osvity ta kultury, prohrama YeS «Erasmus+»" [Key trends in EU policy in the field of education and culture, EU program "Erasmus +"]. <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education>
- Kohut, I., and Stadnyk, Ye. "Biudzhет osvity ta nauky 2018: shcho proponuie uriad" [The budget of education and science 2018: what the government proposes]. <https://cedos.org.ua/uk/osvita/biudzhет-osvity-ta-nauky-2018-shcho-proponuie-uriad>
- Nikolaienko, S. "Ahrarna osvita i nauka v Ukraini v umovakh yevrointehratsii: problemy ta vyklyky" [Agrarian Education and Science in Ukraine in European Integration: Challenges and Challenges]. *Vyshcha shkola*. 2015. <https://nubip.edu.ua/node/18498>
- Nikolaiev, Ye. B. "Vyshcha osvita v Ukraini: poriadok dennyi dlia reform" [Higher Education in Ukraine: An Agenda for Reforms]. Fond Konrada Adenauera. 2017. <http://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/KAS-PP-28-Higher-Education-in-Ukraine.pdf>
- "Pro prohramu Yevropeiskoho Soiuzu – ERASMUS+" [About the European Union program – ERASMUS +]. <http://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-prohramu.html>
- "Prohramy podviinykh dyplomiv, yaki diuit v universyteti" [Double Degree Programs that Work at the University]. <http://www.lp.edu.ua/cmo/programy-podviinykh-dyplomiv>
- "Prohramy podviinykh dyplomiv: shcho dostupni ukraintsiam" [Programs of double diplomas: what are available to Ukrainians]. <http://groshi-v-kredit.org.ua/prohramy-podviinykh-dyplomiv-scho-dostupni-ukrajintsyam.html>
- Rashkevych, Yu. M. *Bolonskyi protses ta nova paradyhma vyshchoi osvity* [The Bologna Process and the New Paradigm of Higher Education]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki, 2014.
- "The Global Human Capital Report 2017". <https://weforum.ent.box.com/s/dari4dktg4jt2g9xo2o5pksjpatvawdb>
- Vlasiuk, T. M. "Stan i tendentsii transformatsii vyshchoi osvity Ukrainy" [The state and trends of the transformation of higher education in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*. 2016. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5187>